

ІМФЕ

**Ольга Поріцька,
кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник
Інституту мистецтвознавства,
фольклористики та етнології
ім. М. Т. Рильського НАН України**

Оцінюючи ситуацію на Сході України, чимало політиків намагаються абсолютизувати нібито етнічноросійський характер Донбасу, що, на їх думку, пояснює причину подій.

Проте етнографічні дані, отримані етнологами ІМФЕ напередодні війни, повністю спростовують подібні твердження. Зокрема, у 2010 році мені довелося побувати в етнографічній експедиції у складі наукових співробітників Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології НАНУ на Донеччині (Слов'янському, Краснолиманському р-нах) та Луганщині (Попаснянському р-ні). Вдалося записати чимало цікавих інтерв'ю від людей різного віку. Вразила цілковита лояльність до Києва і надзвичайно гарна місцева говірка української мови, деякі лексеми якої можна віднайти хіба в художніх творах письменників ХІХ ст., хоча помітні були і вкраплення російської мови. Села переважно моноетнічні, українські. Лише в с. Хрестинці Слов'янського району нам розповіли про турків-месхетинців, котрі переселилися сюди після активізації воєнних дій у Нагірному Карабаху. Слід зазначити, що місцеві жителі про них дуже добре відгукувалися, виокремлюючи їхню працелюбність, поважливе ставлення до місцевих жителів, традицій; діти-турки, навчаючись у місцевій школі, легко влилися в місцеву дитячу громаду і спілкувалися з ними українською. Жодного міжетнічного конфлікту не спостерігалось. В іншому селі довелося брати інтерв'ю в пенсіонерки, колишньої вчительки української мови, яка, крім різноманітної цікавої для етнолога інформації, сказала: «А знаєте, це у нас тут настоящі українці живуть, не на заході». — «Чому так вважаєте?» — вирішила з'ясувати я. — «Бо вони були під поляками!». — «Як вважаєте, Франко, Стефаник — українські письменники?», — запитала я співбесідницю. — «Так», — із задумою відповіла вчителька. — «То, може, й там українці живуть», — вела я далі. — «Може, й так», — сказала невпевнено. — «Чому ж ви вирішили, що на заході не українці живуть?» — «Та нам так казали». — «Хто?» — «Та агітатори, оце коли вибори були» (Нагадаю: експедиція відбувалася в 2010 р.) І стало зрозуміло, що ця симпатична бабуся — не єдиний об'єкт агітаційної кампанії, місцеве

населення просто «обробляли», інформаційно «зомбували», готуючи ту страшну ситуацію, в якій сьогодні перебувають місцеві мешканці. В одній із сільських шкіл (свідомо зараз не називаю його, щоб когось не наражати на небезпеку) Попаснянського району на Луганщині учителі з гордістю розповідали, як виховують учнів у патріотичному дусі, як учні з інтересом збирають експонати до етнографічного чи краєзнавчого шкільного музею, а потім, після закінчення 9 класу, перейшовши до райцентру на подальше навчання в 10—11 класи, переходять на навчання російською мовою, і багато хто з них рідною мовою вже не розмовляє. Врахуймо й те, що резолюціями ЦК КПУ ще на початку 70-х років ХХ ст. було здійснено закриття українських шкіл на Донбасі і запроваджено повсюдно лише школи з російськомовним режимом. Тобто свідомо русифікація та фактично антиукраїнська, антидержавницька політика в цьому регіоні велася щонайменше із середини 70-х років ХХ ст. Це підтверджує і статистика: в кінці ХІХ ст. українською розмовляли понад 55 %, російською — близько 25 %; у середині 1959 року українську вважали рідною 44 % населення, російську — 54 %, у 1989 році чисельність україномовних мешканців вже становила 30,6 %, російськомовних — 67,7 %. За часів незалежності (у 2001 році) україномовні мешканці Донбасу становили 24,1 %, а російськомовні — 74,9 % (зазначу, що носії інших мов у кінці ХІХ ст. становили близько чверті населення, переважно це були греки; за даними останнього перепису, носіями інших мов були лише 1 % населення). Такої фатальної динаміки скорочення вживання в побуті мови корінного населення ніде в Україні більше не спостерігалось. Фактично лише село залишалось україномовним чи двомовним, а міста, містечка повністю (як за радянської влади, так і вже за часів незалежності України) деукраїнізувалися. Інтерв'ю з місцевими мешканцями вказували на різноманітні маніпуляції, до яких вдавалися політтехнологи, політики і регіональні бізнеселіти, зацікав-

лені у безконтрольному домінуванні у краї. Додам, що в умовах економічної кризи, яка затягнулася як у промисловості, так і в сільському господарстві, місцеві мешканці масово виїздили на заробітки до Росії, значно менше до країн Євросоюзу, що також позначалося на їхній свідомості й геополітичних орієнтаціях. Отже, ця маса внутрішніх економічних, соціальних, культурних чинників, окрім зовнішніх, призвели до ситуації, за яку кров'ю платить сьогодні Україна. Питання в тому, як із цієї трагічної війни виходити сьогодні. Звісно, що тільки силовими методами проблему не розв'язати: по-перше, наша держава, очевидно, не має такої військової потуги; по-друге, надто багато зброї зараз у руках декларованих елементів Донбасу, які нічим, окрім розбою, займатися не хочуть (це за словами самих переселенців з Донбасу); по-третє, ці люди зазнавали впливу російської пропаганди, згубний вплив якої тривалий час ігнорувало керівництво України. На жаль, і тепер, за наявності спеціально створеного, але досі

бездіяльного Міністерства інформаційної політики справа не зсувається з мертвої точки. А саме це Міністерство, розгорнувши велику інформаційно-просвітницьку кампанію, могло б внести значний вклад у розв'язання проблеми. Звісно, без поліпшення економічної ситуації в країні, без конкретної державної політики миру в Донбаському регіоні досягнуто не буде; і, мабуть, не вдасться кардинально змінити настрої тимчасово переміщених громадян та тих, хто залишається у фронтівій зоні. Надія на підростаюче покоління: дітей, молодь, які потрапляють в інше середовище, навчаються в школах, вищих навчальних закладах, орієнтованих на проукраїнську державницьку позицію, ще можна змінити. І це повинно стати одним з найважливіших чинників у подоланні військового протистояння в майбутньому. Отже, першочерговими сьогоднішніми завданнями залишаються поєднання силових, дипломатичних засобів, а також активне налагодження економічної ситуації в Україні.

Члени оргкомітету Круглого столу та редколегії